

МІФІЧНИЙ ІМПЕРАТОР

19 листопада 1825 р. у Таганрозі, в домі Папкова, помер від раптової хвороби російський імператор Олександр I. Життя великого правителя, що отримав славу прихильника ліберальних реформ, переможця у війнах з Османською імперією, Персією, Швецією а також Францією, було вміщено у коротку епітафію написану О. Пушкіним: «Всю жизнь свою провел в дороге, простыл и умер в Таганроге». Проте отримавши, ще за життя славу «Сфінкса, не розгаданого до смерті» [7], Олександр I і після смерті залишився на протязі багатьох років основним «персонажем» народних переказів.

Раптова смерть імператора породила відразу масу чуток про те, що правитель помер не своєю смертю, а був убитий. І вже зовсім неймовірний слух: похорон інсценований самим царем, він же утік у невідомому напрямку. Згодом найбільший дослідник життя Олександра Н. К. Шільдер підрахував, що за кілька тижнів у народі з'явився 51 погляд на цей рахунок [7]. Чутки були Шільдером пронумеровані в порядку виникнення. Серед них можна зустріти, зокрема, свідчення що государя продали в іноземну неволю (10-й слух), а також ніби він поплав на легкій шлюпці в море (11-й слух) тощо. Проте справді цікавими стали слухи номер 37 і 40, згідно яких замість померлого царя до Петербурга у труні привезуть солдата, а «...справжній государ втік під утаєнням до Києва і там буде жити з Христом ... і стане давати поради, потрібні теперішньому государю Миколі Павловичу» [5; 7].

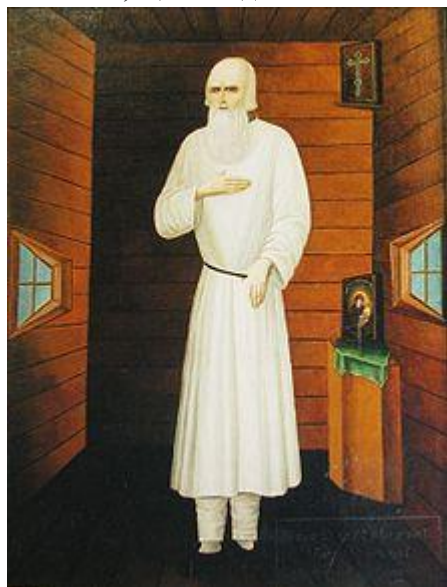
Можна констатувати, що у більшості випадків виявляється одна і та сама тенденція – імператор живий і десь переховується. На перший погляд можна було би послатись на велику популярність правителя і любов до нього простолюду. Проте постать Федора Козьмича у російській історії породила суперечку в колах істориків, щодо можливості реального існування імператора-втікача.

Перша згадка про Федора Козьмича відноситься до осені 1836 р. [4]. Згідно неї до однієї з кузень поблизу міста Красноуфімськ Пермської губернії під'їхав вершник [9, с. 11]. Коваль, що підковував коня, звернув увагу на не зовсім звичайну зовнішність прибулого. Незважаючи на те, що на ньому був простий селянський одяг, він зовсім не був схожий на селянина ні своєї зовнішністю, ні манерою говорити. На допиті в Красноуфімському земському суді невідомий стверджував, що його «ім'я Федір Козьмин, син Козьмин, 70 років, неписьменний, сповідання греко-російського, неодружений; спочатку він жив у різних людей, наостанок намірився відправитися в Сибір» [6, с. 25]. Проте дані свідчення не у всьому були правдивими. Як виявилось згодом Федір Кузьмич – досить грамотний і письменний. Цікавими є і зовнішні риси затриманого в яких простежується схожість з імператором-сфінксом: «зросту 2 арш. 6 1/2 вершк., волосся на голові і бороді світло-русе з сивиною, ніс і рот посередні, очі сірі, підборіддя круглясте; від народження має не більше 65 років...» [6, с. 25]. В результаті слідства бродягу було засуджено до покарання батогами, а також заслання до Сибіру [4].

Подальше життя було, на перший погляд, досить сталим. У Томськ арештант прибув 26 березня 1837 р. [4]. Перші п'ять років свого заслання Федір Кузьмич прожив у с. Зерцале поблизу Томська [4]. Потім деякий час він живе в Білоярській станиці, згодом відправляється в

Енисейську тайгу на золоті копальні, в якості простого робітника, і знову повертається в с. Зерцале, де залишається близько 6 років, з тим, щоб в 1849 р. оселитися біля с. Красноріченське на р. Чулімі. Нарешті, в 1858 р. 31 жовтня, поступаючись прохання купця Хромова, Федір Козьмич переїхав до Томська, де проживав аж до смерті [6, с. 25-26].

Великий інтерес становлять легенди породженні за час перебування загадкового старця на засланні. По загальним відомостям Федор Кузьмич отримав славу людини інтелігентної та освіченої, що володіла іноземними мовами [6, с. 27]. За припущенням Л. І. Савовтіна, що часто

відвідував Федора Кузьмича, останній міг бути військовим: «Старець був глухуватий, на одне вухо, тому говорив трохи нахилившись. Під час розмови він чи ходив по келії, заклавши пальці правої руки за пояс, як це роблять майже всі військові, або стояв прямо, повернувшись спиною до віконця...» [6, с. 28].

Традиційні перекази говорять, що він також виявляв велике знання придворного життя кінця XVIII і початку XIX ст.: знав усіх відомих державних діячів, давав їм характеристики (з глибокою повагою відгукувався про митрополита Філарета і архімандрита Фотія, розповідав про Аракчєєва, Суворова, Кутузова тощо). Деякі із спогадів не можуть не дивувати своєю детальністю, і явно наштотвують на думку якщо не про тотожність постаті Федора Кузьмича з Олександром I то хоча б на близьке знайомство з останнім. Старець розповідає, що «коли Олександр I в 1814 році в'їжджав у Париж під ноги його коня стелили шовкові хустки і матерії, а дами на дорогу

кидали квіти і букети. Олександрю це було приємно. Під час цього в'їзду граф Меттерніх їхав праворуч від Олександра і мав під собою на сидлі подушку...» [6, с. 29].

Проте найбільше дивують реально задокументовані у спогадах та мемуарах історії, про те як люди впізнавали в особі Федора Козьмич попереднього імператора. Так, в с. Краснореченську швець Оленєв, колишній солдат, побачивши у вікно старця кинувся назустріч йому на зустріч з криком: «Це цар наш, батюшка Олександр Павлович» [6, с. 29]. Інша розповідь пов'язана із улюбленицею Федора Кузьмича Олександрю Никифорівною. Остання, після повернення із Петербурга, наголосила на схожості Федора Кузьмича з Олександром I, якого їй вдалось побачити на одному із портретів. Не сказавши нічого старець вийшов до іншої кімнати розплакавшись [6, с. 32].

Не проливає світла на постать загадкового старця і смерть останнього. Навпаки, записки із шифром, знайдені у померлого, тільки ще більше заплутують істориків у розгадуванні таємниці. Перебуваючи при смерті він відмовився від сповіді [6, с. 27], а на пропозицію дружини купця Хромова, назвати ім'я свого ангела, для спомину душі, Федір Кузьмич лиш відповідав: «Це Бог знає» [9, с. 46]. Імена батьків він також назвати відмовився, сказавши лише, що Свята Церква за них молиться. Згідно розповідей Симеона Хромова йому пощастило більше. Впавши на коліна, він запитав у старця, чи він не Олександр Благословенний, і отримав відповідь: «Дивовижні справи твої, Господи ... немає таємниці, яка не відкриється» [9, с. 46]. Проте сліпо довіряти цій оповіді не слід, бо поряд із нею існує і інший варіант в якому Хромову було чітко сказано, що Федір Козьмич – не російський імператор [6, с.30].

20 січня 1864 р. Федір Кузьмич помер, а разом із закінченням життя старця, втрачено і можливість з перших уст дізнатись чи міг імператор стати відлюдником. Проте у царювання внучатого племінника Олександра Благословенного – Олександра III на таємницю імператора-сфінкса знову звернули увагу. Могилу Олександра I було розкрито, але саркофаг виявився порожнім [4]. У 1919 р. більшовики також розкривали труну в пошуках скарбів царської сім'ї, але як і у попередні роки тіла самодержця не було виявлено [4].

За підтвердження легенди виступають і особисті якості російського правителя. Імператор Олександр I ще в юності висловлював усно і письмово свою заповітну мрію: «Мій план полягає в тому, щоб ... оселитися з дружиною на берегах Рейну, де буду жити спокійно ... вважаю своє

щастя в товаристві друзів і вивченні природи» [7]. Під час того самого «тріумфального в'їзду», коли в честь російського імператора щодня влаштовувалися бали та прийоми, він намагався повертатися в свою квартиру як можна раніше і до ранку читав Євангеліє [10]. Трагічна історія в Михайлівському замку, де від рук убивць упав його батько Павло I, також могла послужити поштовхом для виникнення у нього думки про покаєння і спокутування [10].

Найбільш дивовижною є історія 1812 р., котра безпосередньо пов'язує Олександра I з Федором Кузьмичем. Вже після взяття Наполеоном Москви, коли постало питання про підписання миру, цар Олександр нібито вигукнув: «Я відрощу собі бороду і краще погоджуся харчуватися хлібом в надрах Сибіру, ніж підпишу сором моєї вітчизни!» [7].

Не дивлячись на ряд цих фактів реальне існування імператора-відлюдника є не доведеним. Численні перекази про смерть імператора (та й з рештою і відкриття його могили у наступні роки), його особисті якості, згадки про Федора Кузьмича – не вважаються вагомим аргументом у зв'язку з непослідовністю та певною наївністю більшості з них. Частина учених, що виступає проти ототожнення Олександра I і Федора Кузьмича бачить у постаті останнього різних осіб, що загадково зникли у 20-х рр.. XIX ст. (Ф. Уваров). Проте остаточно спростувати легенду про «Сфінкса, не розгаданого до смерті» історикам ще не вдалося.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Архангельский А. Старец Феодор Козьмич и царь Александр I: роман испытания. – [Електронний ресурс] – Дата опрацювання: 11.04.2012. – Режим доступу: http://magazines.russ.ru/novyi_mi/1995/11/arhang.html
2. Валлоттон А. Александр I. / А. Валлоттон. – М.: «Прогресс», 1991. – 397 с.
3. Гахов В. Д. Загадка которую уже не отгадать. – [Електронний ресурс] – Дата опрацювання: 11.04.2012. – Режим доступу: <http://gato.tomica.ru/publications/region/2004gahov1>
4. Головки Н. Загадка Федора Кузьмича. – [Електронний ресурс] – Дата опрацювання: 11.04.2012. – Режим доступу: <http://www.pravoslavie.ru/jurnal/100.htm>
5. Горелова Л. Е. История болезни и смерть Александра I. – [Електронний ресурс] – Дата опрацювання: 11.04.2012. – Режим доступу: http://www.rmj.ru/articles_3727.htm
6. Кудряшов К. В. Александр Первый и тайна Федора Кузьмича. / С.-П.: Издательство «Время», 1923. – 84 с.
7. Мамаев В. Легенда о царе Александре Благословенном и старце Федоре Кузьмиче. – [Електронний ресурс] – Дата опрацювання: 11.04.2012. – Режим доступу: <http://www.rusvera.mrezha.ru/385/10.htm>
8. Окунь С. Б. Беляничков Н. Н. Существует ли «тайна Федора Кузьмича»? – [Електронний ресурс] – Дата опрацювання: 11.04.2012. – Режим доступу: <http://annales.info/rus/small/sfk2.htm>
9. Федорова О. Я. Легенды об императоре Александре Первом. / О. Я. Федорова. – М., 1991. – 96 с.
10. Загадка смерти Александра I (великий мистификатор). – [Електронний ресурс] – Дата опрацювання: 11.04.2012. – Режим доступу: <http://history-life.ru/post62472029/>

Ревуцька О.

Науковий керівник – Гонтар Т. М.

КОРОЛЬ АРТУР: ОСОБА І ЛЕГЕНДА

Ім'я короля Артура хвилює уяву людей різних країн і культурних уподобань на протязі багатьох століть. Відомий правитель постає головним персонажем багатьох праць, як художніх, так і наукових, неодноразово згадується у писаних пам'ятках минулого. Згаданий персонаж лежить і в основі створення багатьох творів мистецтва, сюжетів мюзиклів та фільмів, де постає перед нами то в образі справедливого короля і оборонця, то завойовника і полководця. Проте на відміну від таких постатей раннього середньовіччя як Аттила, Одоакр, Хлодвіг, Артур постає радше легендою, ніж реальною особою.

До найдавніших згадок імені короля Артура відносять валлійську поему «Y Gododdin», що була написана у VI-VII ст. Анейріном [15]. Сама поема розповідає про нещасливу військову експедицію, що відправилась з Gododdin (район теперішнього Единбурга) щоб протистояти вторгненню саксів у Північний Йоркшир. Наприкінці поеми, у 98 вірші, говориться про воїна, якого у зв'язку з проявленою хоробрістю прирівнюють до Артура: «Він вбив близько трьохсот, найсміливіших, він зарубав в центрі і далекому крилі. Він виявився гідним, провідних